SPRÅKLIG SAMLING

1970

11. ÅRGANG

NR. 1

FEBR.—MARS

GITT UT AV LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Svar på Vogt-komiteens innstilling

Språklig Samling sendte den 14. september 1966 dette brevet som svar til departementet om Vogtkomiteens innstilling.

Det kongelige Kirke- og Undervisningsdepartement, Oslo-Dep.

Vi takker for deres skriv av 28. april d. å. og tillater oss å oversende disse merknadene til Innstilling om språksaken :

Innleiing:

Til denne tid har det så å si i alle kretser vært enighet om at de to skriftspråka våre måtte føres framover langs utviklingslinjer som skulle løpe sammen, og at det var Stortinget som hadde både **rett og plikt** til å styre denne utviklinga. Stortinget har da også i denne saka, som i andre kulturspørsmål av nasjonalt omfang, satt sin vilje igjennom, ofte trass i sterk motstand fra pressgrupper av ymse slag. Etter vårt skjønn er dette riktig, for vi er ikke i tvil om at det er Stortinget som gir det sanneste uttrykk for folkeviljen.

Når vi finner grunn til å peike på dette, er det fordi «Innstilling» inneholder formuleringer som kan tyde på at komiteen har hatt i tankene et prinsipielt brott med vår tradisjonelle språkpolitikk. Dette kommer kanskje tydeligst fram i Innst. kap. V, C. Vi vil så sterkt vi kan understreke at utviklinga av det offisielle skriftspråket også i framtida må være **underlagt våre konstitusjonelle organ.** Ellers risikerer vi at utviklinga kan bli dominert av utenomparlamentariske krefter (pressgrupper) og ta ei lei som storparten av folket verken ønsker eller vil være tjent med.

Når vi nå går over til å kommentere Innst. punkt for punkt, gjør vi merksam på at vår kommentar er gjort ut fra vår prinsipielle målsetting: Ett norsk skriftmål, som må være bygd på kompromiss mellom våre to nåværende skriftnormaler.

I. Oppnemning og mandat.

Landslaget for Språklig Samling vil ikke komme med noen kommentar til dette kapitlet, men vil peke på det faktum at vurdering av lovregler står nokså sentralt i mandatet.

II. Språksituasjonen i dag.

På side 8, første spalte, står: «Ser en imidlertid bakover, er det klart at de to skriftspråk i landet har nærmet seg betydelig til hverandre i løpet av de siste femti år.» Komiteen tar ikke direkte stilling til om dette har vært ei heldig utvikling eller ei. Men formuleringene ellers i avsnittet, sammenholdt med teksten andre steder (m. a. øverst i første spalte side 47), synes å tyde på at komiteen meiner det har vært ei heldig utvikling.

Vi vil understreke at denne tilnærminga er et resultat av bevisst, offentlig språkpolitikk, ikke av såkalt fri språkutvikling (om dette uttrykket i det heile har noen meining).

Ellers må vi erklære oss enige med komiteen i at språkstriden i dag har i seg trekk fra ideologiske og sosiale

kamper som på mange måter er utkjempa, og at det er ønskelig å nå fram til en «ny psykologisk innstilling i språkstriden». Men det ville være altfor drastisk om en skulle gi avkall på siktemålet i håp om å eliminere disse trekka.

III. Utforskinga av norsk språk i dag.

Vi er enige i at utforskinga av norsk språk må intensiveres, og at det blir oppretta et Norsk leksikografisk institutt. Videre er vi enige i at det er behov for ordbøker til overkommelig pris. På bakgrunn av den rosende omtalen komiteen gir av Einar Haugens norsk-engelske ordbok og det som ellers er sagt i andre spalte på side 10, noe vi fullt ut er enige i, måtte det ideelle være å lage slike ordbøker for begge språkformene under ett, slik komiteen antyder. Det ville også være det billigste. Om de private forlaga likevel skulle være uvillige til å gi ut ordbøker av dette slaget, bør staten syte for utgiinga. (Se våre merknader til kap V.) Tiltak av dette slaget er altfor viktige til å være avhengige av privatøkonomiske tiltak.

IV. Målbruk i statstjenesten.

Prinsipalt slutter vi oss til framlegget om en generell språklov, se våre merknader til kap. X. Subsidiært kan vi støtte tanken om en ny mållov, slik komiteen har utforma den.

Vi vil likevel understreke at den nye utforminga ikke innebærer noe prinsipielt nytt, noe komiteen også gjør merksam på. Det er ikke kommet fram alvorlige innvendinger mot den loven som nå gjelder, og heller ikke mot de forskriftene som er utarbeidd med heimel i den. Det er **gjennomføringa** av forskriftene som har vært mangelfull. Det undrar oss at komiteen ikke har gått nærmere inn på dette. Vi slutter oss til fleirtallets forslag om å tilsette en konsulent i Kirke- og undervisningsdepartementet, med oppdrag m.a. å føre tilsyn med den administrative gjennomføringa av forskriftene. Etter vår mening er det større behov for en slik stilling enn for en ny lov som i realiteten er lik den gamle.

Når det gjelder komiteens utkast til utfyllende forskrifter, må vi si oss uenige i at statskontor fritt skal kunne velge målform når en kommune/fylkeskommune har erklært seg språklig nøytral. Det bør slås fast at statskontor i så fall skal ta omsyn til det skriftspråket som er vanlig på stedet, t.d. det som brukes i skolen. Vi har kjennskap til at praksis innen somme statskontor har vært å sende materiell på bokmål til alle kommuner som er språklig nøytrale.

Som Innst. også peiker på, er det naturlig at rettskrivingsreglene blir praktisert med lempe overfor eldre tjenestemenn, som har fått si opplæring i ei tidligere rettskriving (andre spalte s. 19). På den andre sida bør det slås fast at disse ,som ofte er overordna, ikke unødig må rette på språket hos yngre tjenestemenn som har lært ei nyere rettskriving og som bruker radikale former.

V. Språkform i skoleverket.

A. Folkeskolen.

1) Framlegget fra komitefleirtallet (nederst i andre spalte s. 21) vil innebære at valget av skolespråk blir overlatt til 20% av de som har stemmerett. Det kan knapt karakteriseres som noen demokratisk ordning når en ser spørsmålet i relasjon til den vekt skolespråket har allmennkulturelt. Ei slik ordning vil dessuten auke muligheten for et stendig agitasjonspress på foreldre som skal ha barn i første klasse, uten at det kommer til uttrykk motforestillinger, slik det vil gjøre i en offentlig debatt foran et valg. Det nåværende system med valgting og hemmelig avrøysting har så store fordeler fra et demokratisk synspunkt at vi ikke kan rå til at det blir endra. Subsidiært slutter vi oss til framlegget fra medlemmene Hansen og Hovdhaugen.

2) Vi er ikke kjent med at den nåværende formuleringa i folkeskoleloven § 37, 1, har skapt misforståelser. Derimot er vi redde for at den foreslåtte formuleringa, der det heiter at elevene i den muntlige opplæringa **kan** bruke det målet de taler heime, kan føre til misforståelser. Vi gjør framlegg om følgende formulering:

> «I den munnlege opplæringa brukar skolebarna det heimlege talemålet, og læraren skal i ordtilfang og uttrykksmåte ta omsyn til talemålet til elevane.»

Vi tar avstand fra tanken om opplæring i normalisert talemål. Etterdi vi mangler autoriserte og allment godkjente regler for uttale av norsk, vil direktiv om slik opplæring sannsynligvis føre til oppblussing av språkstrid på nye fronter. En språkstrid om uttale vil helst bli så ufruktbar at ingen vil være tjent med den. Dessuten kan denne opplæringa lett føre til underkjenning av de verdier talemålet i bygd og by rommer. Vi slutter oss derfor til medlemmet Hovdhaugens syn i denne saka.

3) Når det gjelder lærebøker, slutter vi oss til det syn mindretallet Eskeland, Hagelia, Hovdhaugen og Aanderaa har lagt fram. Departementet bør bare reint unntaksvis kunne fravike hovedregelen om at alle lærebøker skal komme ut på nynorsk og bokmål samtidig. Videre slutter vi oss til et framlegg fra medlemmet Hovdhaugen om at det i folkeskoleloven § 41 blir tatt inn et tillegg om at lærebøker i norsk må foreligge både med moderate og radikale former.

Vi vil her tillate oss å gå videre enn han, og foreslå at **alle** skolebøker må foreligge også på radikalt bokmål. Etter vårt skjønn har det radikale bokmålet aldri fått den sjangsen til å slå igjennom som det etter forholda burde ha.

Dette henger delvis sammen med feilvurderinger hos tidligere rettskrivingskomiteer, som satte opp tilnærmingsformer som valgfrie former. Tanken var at disse formene skulle konkurrere på like fot med de tradisjonelle formene, og at en så etter ei tid skulle se hva som «slo igjennom». Men ei rettskriving kan ikke slå igjennom uten at den blir innlært på skolen. Rettskriving er ei vanesak, og skolen er den viktigste vanedannende faktoren. De fleste voksne mennesker vil passivt holde fast ved den rettskrivinga de lærte i skolen. Unntak fins bare hos personer med en aktiv, gjennomtenkt holdning til språket. (Som f. eks. forfatteren Johan Bojer, som etter rettskrivingsendringa 1938 gikk inn for å radikalisere språket sitt.)

Dette forholdet henger også sammen med at det er de private forlaga som i høg grad bestemmer hva slags former som skal brukes i skolebøkene. Og forlaga retter seg etter de største avtakerne, d.v.s. byene, og rekner med at resten av landet får ta til takke med de samme bøkene. Dette er ei uriktig favorisering av de store byene, for det

Over til side 4

SPRÅKLIG SAMLING

Redaktør: Knut Kvigne, Nedre Kalbakkvei 2 D, Oslo 9. Tlf. 25.19.74.

TIL STORTINGET

Om St.meld. nr. 15 (68/69) Om språksaka

På sitt landsmøte den 23. mars 1969 gjorde Språklig samling dette vedtaket:

Landslaget for språklig samling meiner det er viktig å komme bort fra den form for språkstrid som vi har hatt i de seinere år. Vogt-komiteen uttalte at den i sitt arbeid har forsøkt å føre språkstriden over i meir fruktbare baner, slik at bitter polemikk kan erstattes av en løpende dialog, og at kreftene kan samles til vern om vår rike språkarv.

Det må ikke bli noe brudd på den utviklinga vi har hatt til nå, der de to offisielle målformene stadig har nærma seg hverandre. Språklig samling vil derfor be om at Stortinget gir et eventuelt nytt språkråd et trygt grunnlag for arbeidet ved å vedta den formålsparagraf som er foreslått av Norsk språknemnd (s. 79 i St.meld.nr. 15), der det blir foreslått at språkrådet bl. a. skal «fremme tiltak som kan øke kunnskapen om norsk språk, dets historie og egenart, og følge utviklingen av talemålet i bygd og by av skriftmålet i litteratur og presse, og på dette grunnlag fremme samarbeid i måldyrking og språknormering og stimulere de naturlige tilnærmingstendenser som finns i våre to språkformer».

I stortingsmeldinga reiser departementet spørsmålet om «eit samarbeid som omfatter også dei som no står utanfor, og imot, det offisielle normeringsarbeidet. (....) dersom ein ser slikt press frå særgrupper som ein realitet av stor vekt, er det grunn til å prøve om det ikkje er lettare å moderere presset innanfor eit forpliktande samarbeid enn utanfor».

Vi er i tvil om oppnemninga av et nytt språkråd i seg sjølv vil være formålstenlig. Det nye ved dette rådet er bl. a. at språkorganisasjonene er foreslått representert. Men skal det nye rådet fungere tilfredsstillende, må organisasjonene — uten å stille vilkår for å delta — foreslå representanter med evne og vilje til samarbeid.

Språklig samling er enig med departementet i at det er «så viktig at det til kvar tid er nær kontakt og felles drøftingar mellom begge seksjonar i rådet, at ein vil rå til at spørsmåla blir avgjorde ved fleirtall i fellesmøte».

Den omfattende omlegging vårt samfunn er inne i fører med seg at store deler av befolkningen må flytte fra landsdel til landsdel, fra utkantstrøk til tettbygde steder, fra land til by. Med en slik sterk folkeflytting er det viktig at menneskene kan finne rotfeste i et mest mulig felles språkgrunnlag.

En samling om vårt felles nasjonale språkgrunnlag vil samtidig styrke vernet mot den sterke fremmede påvirkning vårt språk er utsatt for i denne tid.

Landslaget for språklig samling arbeider for ett skriftspråk i landet og vil søke å nå fram til dette ved gjensidig tilnærming mellom bokmål og nynorsk.

Det fortsatte arbeid for en gang å komme fram til ett skriftspråk i landet må skje under demokratisk kontroll, der Stortinget og andre ansvarlige myndigheter trekker opp hovedlinjene.

På denne bakgrunn er Landslaget for språklig samling villig til å gå inn i et konstruktivt samarbeid, og å være med i et eventuelt språkråd.

Landslaget for språklig samling.

Oslo, 20. januar 1970.

Rakel Seweriin formann — *Ivar Grotnæss* nestformann

Ivar Hundvin
sentralstyremedlem

Med dette nummeret av avisa følger et innbetalingskort som kan nyttes til betaling av 1970-kontingenten. — Av praktiske grunner går innbetalingskortet ut til alle medlemmer. De som alt har betalt for 1970 kan sjølsagt bare kaste blanketten.

Rask innbetaling vil sikre økonomien og dermed drifta av laget i det nye året.

Kassereren.

SVAR TIL VOGT-KOMITEEN

Fra side 2

er rimelig å tru at store deler av landet, med talemål som ligger nær opp til nynorsk eller radikalt bokmål, ville foretrekke radikale former i skolen dersom det fans lærebøker med slike former.

Det bør nå bli ei endring her. Vi må ha klart for oss at det er i skolen tilnærminga mellom skriftspråka må grunnlegges, og det må ordnes slik at forlaga virkelig gir ut lærebøker med radikale former. Da kan det radikale bokmålet få en reell sjanse der folk vil ha det. Ei praktisk løysing ville trulig være at staten oppretta et lærebokforlag. En ville da kunne frigjøre dette kulturspørsmålet fra de økonomiske interessene som det nå blir dominert av. Vi viser ellers til merknaden vår i kap. III, om ordbøker.

B. Språket i gymnaset, sidemålsstilen.

På dette punkt er vi stort sett enige i innstillinga. I samband med det som er nemnt av rektor Coward, om forsøksvirksomhet, vil vi hevde at det nå burde være mulig å sette i gang forsøk med ei rammerettskriving, for de elevene som måtte ønske det. Dette er ingen ny tanke. Professor D. A. Seip tok den opp for over 30 år sia. Vi viser her til det brevet vi sendte Kirke- og undervisningsdepartementet i fjor haust, med orientering om landsmøtevedtak i saka:

Landslaget for Språklig Samling samla til årsmøte i Oslo 23. og 24. oktober, 1965, vil be styremaktene om å ta opp igjen professor D. A. Seips radikale tanke fra omlag tretti år tilbake. Vi meiner det er den beste planen til ei snarlig løysing av det norske språkproblemet.

Hans plan var å skape ei «rammerettskriving», slik at det som var riktig i den eine målforma, ikke kunne være uriktig i den andre. Dette kan en oppnå ved å lage ei felles rettskriving for begge målformene, med valgfridom for visse tradisjonelle bokmåls- og nynorskformer. Denne rammerettskrivinga må bygge på det grunnlaget som blei lagt i 1938, og tilnærminga må nå føres et steg videre.

Språkkløyvinga har lenge vært et nasjonalt problem. I vår tid er det blitt særlig presserende, fordi så mange unge mennesker får høgre utdanning. Disse ungdommene burde ha viktigere ting å gjøre enn å lære ulike stavemåter for ett og samme ord i samme språket.

Vi vil derfor be styremaktene gi Norsk språknemnd i oppdrag å utarbeide en samnorsk normal som et alternativ til de to tradisjonelle målformene. Derved vil skoleungdommen få høve til å lære ei norsk målform fullgodt istedenfor to halvgodt.

For Landslaget for
SPRÅKLIG SAMLING
Jakob Skauge,
nestformann.

C. Språknormering og læreboknormal.

Etter vår meining er framstillinga av dette emnet svært skjev. (Særlig s. 29.) Vi skal få lov å kommentere to punkt nærmere. Det blir sagt at vårt land står i ei særstilling i og med at staten griper aktivt inn i normeringa av språket i skole og styringsverk. For det første vil vi hevde at dette ikke er riktig. I alle land vil vel staten, dersom den finner det påkrevd, gripe inn i normeringa av språket. Nærliggende eksempel på at dette er blitt gjort, er den svenske rettskrivinga av 1906, den danske av 1948, og det engelske parlamentsvedtaket om nystaving av 1953. I Jugoslavia foregår det ei utvikling som er analog med den norske, d.v.s. at styremaktene gradvis fører to nærskyldte språk mot hverandre med tanke på ei endelig sammensmelting. Dette er ikke nemnt i innstillinga.

For det andre kan vi ikke blindt ta andre land til mønster i denne saka meir enn i andre saker. **Vi har arva et uløyst språkproblem, og vi må løyse det på den måten vi, d.v.s. våre ansvarlige styremakter, finner best.**

Komiteen reiser tvil om **Stortingets rett** til å vedta regler for normering av språket i skole og styringsverk. Denne tvilen er m. a. implisert i formuleringa øverst i første spalte sé 29: «Det synes å være en utbredt oppfatning i vårt land at staten har en selvfølgelig rett til **å normere skriftspråk.**» Tvilen blir videre underbygd ved andre formuleringer i samme kapitlet. Vi synes det er urettkomme å reise tvil om dette. Slik som tilhøva er i landet, med til dels skarpe motsetninger i språkspørsmålet, ville det ikke være rett av de ansvarlige styremaktene å svikte plikta si og overlate normeringa av skriftspråket til private, konstitusjonelt uansvarlige institusjoner.

Vi vil ellers, som medlemmet Aanderaa, gå mot et framlegg som skulle gi foreldra høve til å uttrykke ønske om moderate eller radikale former. Det er skolestyret som er best skikka til å avgjøre dette. Skal foreldra få høve til å uttrykke et slikt ønske, må det i alle fall skapes klarere terminologi. Terminologien «moderat» og «radikalt» er begrepsmessig så uklar for folk flest at den er egna til å villeie. Vi kunne tenke oss at nemningene «konservativt/radikalt» ville være bedre egna til å rettleie folk.

VI. Språkbruken i Norsk Rikskringkasting.

Her er det vårt inntrykk at det nå er meir påkrevd enn før å skaffe klarere forskrifter i lovs form.

Til komiteens merknader til retningslinjer for språkbruken i Norsk Rikskringkasting, punkt 3 (s. 35 første spalte) vil vi si: Det er god grunn til å stille strengere krav til medarbeiderne i skolekringkastinga enn til lærerne i en skole, som i regelen har en språklig homogen klasse foran seg. Vi kan ikke rå til at punkt 3 tas ut.

VII. Stedsnamn, gardsnamn og bruksnamn.

Vi er enige i at forskriftene bør revideres, og da slik at en sløyfer kravet om at en skal følge den rettskrivinga som til hver tid gjelder for nynorsk.

Videre er vi enige i at namnekonsulent-institusjonen bygges ut, og at konsulentene blir rådgivere også for fylkesting og kommunestyrer. De juridiske spørsmåla i samband med skrivemåten må bli klarlagt, slik at entydige retningslinjer kan bli utarbeidd der slike mangler. Vi vil ellers understreke de synspunkta medlemmene Eskeland, Hagelia, Hovdhaugen og Aanderaa har lagt fram, om at det må skapes et fast lovvern om den verdifulle kulturarv som stedsnamn representerer.

VIII. Namn på de to offisielle skriftspråka.

Vi har ikke noe reelt å innvende.

Men vi vil peike på den forvirring det skaper at riksmålsfolk både bruker riksmål om det de representerer, og om bokmål (d.v.s. alt som ikke er nynorsk).

IX. Språknemnd, råd eller akademi.

Dette kapitlet er det viktigste i innstillinga. Det vil være klart av merknadene våre foran, under Innleiing og kap. V, C, at vi meiner det ikke er sterke nok grunner til å avvikle Norsk språknemnd i håp om språkfred. **Vi har tillit til nemnda og meiner den har gjort et godt arbeid.** Om det skulle være slik at det er formålsparagrafen som hindrer at nemnda får tilslutning fra alle kretser, slik komiteen gir uttrykk for, vil vi rå til at en i første omgang tar denne paragrafen opp til revisjon. Her kan en ta utgangspunkt i det som blei sagt av representanten Edvard Stang under stortingsdebatten om oppnemning av Norsk språknemnd, se Innst. vedlegg 1, s. 74 andre spalte, jamført med det som er sagt om mandatet i tilrådinga til Stortinget (St.prp. nr. 1, tillegg nr. 3, 1950). Prinsipalt meiner vi derfor at Norsk språknemnd bør fortsette og at mandatet får følgende ordlyd:

> «På grunnlag av vitskapleg gransking skal ho gje styremaktene og ålmenta råd og rettleiing i språkspørsmål og i dette arbeidet fremja tilnærming mellom dei to skriftmåla på grunnlag av norsk talemål (bymål og bygdemål), og i tillegg til det også det skriftspråket som byggjer på denne naturlege norske talen.»

Når vi imidlertid blir bedt om å uttale oss om Innstillingsframlegg til et nytt råd, et «Språkvernråd», vil vi tillate oss følgende merknader:

Formuleringene under a, b, c og d (formålet for rådet) synes å tyde på at komiteen har søkt å holde seg unna relevante realiteter. Eksempelvis kan nemnes at rådet skal «fremme toleranse og gjensidig respekt» (punkt a). Ei slik formulering er for lite konkret til at den kan ha verdi som direktiv. Ja, det som verre er: Appliseringa av et slikt «direktiv» på det konkrete tilfelle kan gi opphav til motstridende tolkinger, og kan såleis føre til mye bitter strid. Formuleringa kan m. a., i en tilspissa situasjon, tolkes slik at rådet bør gi etter for ei sterk og høgrøysta pressgruppe, noe som vil føre til diskriminasjon av de folkegruppene som er mindre artikulerte. — Vi vil derfor rå til at alle vedtekter får ei så konkret utforming som mulig.

Somme formuleringer minner om problemstillinga i språkstriden, såleis det som står under punkt b om «— på **fritt grunnlag** å fremme et **naturlig** samarbeide i dyrkingen og normeringen av våre to skriftspråk». (Understrekinga er gjort av oss.) Det faktum som har realitetsverdi i dette spørsmålet, er at det er skolen som er i brennpunktet. Det er i skolen den eigentlige, den individuelle normeringa foregår. Og i skolen kan ikke normeringa foregå på «fritt grunnlag». Rettskriving må alltid læres etter direktiv — under tvang, om en vil si det slik. Og tvangen vil være der og være omtrent like stor enten en bruker den ene eller den andre ordlista.

I realiteten — og det er det alvorligste — blir det her gjort framlegg om et brott med den språkpolitiske utviklinga vi har hatt til nå. Vi har fått ei offentlig innstilling om språksaka som ikke holder fast ved det målet at vi en gang må komme fram til ett norsk skriftspråk. Etter vår meining bør vi snart komme fram til et demokratisk kompromiss, ei sammensmelting av våre to skriftnormaler. Dette bør komme til uttrykk i vedtektene, t.d. ved at punkt b får følgende ordlyd:

> « — følge utviklinga av talemålet i bygd og by og skriftspråket i presse og litteratur, og fremme et samarmeid i dyrkinga og normeringa av våre to skriftspråk, med det siktemål å komme fram til et felles norsk skriftmål så snart råd er.»

Vi har merka oss at folkeskolen og den høgre skolen bare har 4 representanter til sammen, mens pressefolk og forfattere, den gruppa som ofte blir kalt språkbrukere, skal ha 6. Ei slik fordeling er neppe til gagn for en konstruktiv og framtidsretta språkpolitikk. Språkbrukerne vil oftest være sterk bundne til sine personlige tillærte former. (Jfr. ovenfor, under V, A, 3, våre merknader om språket i skolen). Vi vil i denne sammenhengen minne om at språkbrukere som har et reflektert forhold til sitt eige språk, sjøl er klar over dette faktum: Den engelske dramatikeren G. B. Shaw gjorde i si tid framlegg om ei statlig utpeikt nemnd til å reformere engelsk rettskriving. I denne nemnda ville han ikke ha med en eneste språkbruker, men bare folk som var mest mulig fri for personlig binding til den tradisjonelle rettskrivinga. (G. B. Shaw: On Language, s. 84. Philosophical Library, New York 1963.)

Språkbrukerne vil også på andre måter stå fjernt fra alt normeringsarbeid. De vil ofte ikke — og bør vel heller ikke — la seg presse inn i normene for vanlig sakprosa. De må ha lov å bryte sine egne veger, gjerne på tvers av all normering. Det synes da lite rimelig at de skal være så sterkt representert ved normeringa av den vanlige hverdagsprosaen. Det er vitenskapelig skolerte språkfolk, og lærere, som best kan ta hand om normeringsarbeidet. Vi ville derfor se det som en fordel om lærerne i folkeskolen og den høgre skolen fikk like mange representanter som forfattere og journalistorganisasjonene.

Vi meiner også at ordboksverket, t. d. det foreslåtte Norsk leksikografisk institutt, bør være representert i rådet. Det vil kunne tilføre rådet verdifull sakkunskap.

Namnet «språkvernråd» er ikke heldig. Et språk skal ikke bare vernes. Det skal først og fremst være under stadig forming og sliping, det skal brytes ned og bygges opp. Først da kan det bli et fullgodt instrument for tanken.

Vårt prinsipielle syn på arbeidsordninga i nemnda er ellers følgende: De to seksjonene bør mest mulig arbeide sammen, og alle avstemninger bør foregå i samla råd, i samsvar med de opphavlige intensjonene til Norsk språknemnd.

X. Spørsmålet om generell språklov.

Vi ville se det som en fordel om det kunne bli vedtatt en generell språklov, etter de retningslinjer som medlemmene Eskeland og Aanderaa har gjort utkast til. Ønsket om klarere lovforskrifter var en vesentlig grunn til at komiteen blei nedsatt.

Vi er merksam på at tanken om generell mållov har vakt motstand, se f. eks. «Frisprog» nr. 8/1966, der formannen i Riksmålsforbundet har en artikkel om saka. Vi vil da tillate oss å minne om at formannen tidligere nettopp har klandra styremaktene sterkt for

LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Medlemspenger, kr. 10,— pr. år for dem som har eiga inntekt, og kr. 5,— pr. år for andre. Bladpenger kr. 5,— pr. år. Postgiro 16 378.

Formann: Rakel Seweriin, Fastingsgt. 7, Oslo 3, tlf. 60.67.89

Kasserer: Alfred Kvalheim, Postb. 636, Oslo 1, tlf. 29.34.44

Innstilling om språksaken fra Gymnasrådet

Gymnasrådet har behandlet *Innstilling om språksaken* i plenumsmøte i 1966 og vil uttale:

I sin vurdering av språksituasjonen i dag (kap. II) konstaterer komitéen «at de to skriftspråk i landet har nærmet seg betydelig til hverandre i løpet av de siste femti år». Det heter videre (s. 8) at de to skriftspråktradisjoner «begge tilhører vår *felles* kulturarv, og meget ville være oppnådd om vi kom dit at flertallet av vårt folk, enten de sokner til bokmålet eller nynorsken, var villig til å betrakte begge kulturtradisjoner og skriftspråktradisjoner som en felles eiendom.» Ut fra dette grunnsyn vil komitéen fremme konkrete forslag som tar sikte på å erstatte bitter språkstrid med «samling av kreftene om vern av hele vår språkarv».

Gymnasrådet vil understreke og støtte det grunnsyn som her er kommet til uttrykk. Mye av språkstriden skyldes at tilhengerne eller brukerne av den ene skrifttradisjon betrakter den annen skrifttradisjon som seg uvedkommende, eller de ser på den annen skrifttradisjon som en trusel eller fare for den målform de selv representerer. Kunne det grunnsyn vinne fram at det dreier seg om en felles kulturarv som vi alle har ansvar for, ville hele språkutviklingen komme inn i sunnere og mer fruktbare baner. Etter Gymnasrådets oppfatning bør de praktiske tiltak som det kan bli tale om å sette i verk, ha sin forankring i det grunnsyn at begge skrifttradisjoner representerer en felles kulturarv for alle nordmenn.

---

at språkforskriftene ikke er lovfesta. (J. B. Hjort: Sprogpolitikken en rettskrenkelse, s. 4. Riksmålsforbundet 1962.) Vi meiner at styremaktene bør stelle seg slik at vi kan unngå nye rettssaker på grunn av uklar lovheimel.

Til slutt: Vogt-komiteen synes å beklage at det fins en del ord og former som ikke er tillatt i bokmålet i dag, enda de framleis brukes av en del skribenter. Til det vil vi si at vi går ut fra som sjølsagt at det ikke blir gjort noe tilbakesteg i den tilnærminga som til nå har skjedd mellom våre to målformer. Skulle eldre, konservative riksmålsformer, som gikk ut av rettskrivinga for fleire tiår sia, igjen komme inn som gyldige i bokmålet, ville det bety at målformene blei skyvd lenger fra hverandre enn de er i dag, og det ville være ei sørgelig utvikling. Så sterkt vi kan vil vi henstille til Storting, Regjering og Departement at de ikke skaper et større skille mellom målformene enn det vi har i dag. Vi bør heller ta et nytt steg på vegen framover, ved å føre målformene nærmere hverandre enn de er nå.

For Landslaget for
SPRÅKLIG SAMLING

Rakel Seweriin,
formann.

Ivar Hundvin,
kasserer.

GAVER TIL SPRÅKLIG SAMLING

P. K. Aamo	30,—
Tomas Refsdal	5,—
Snorre Benum	40,—
Anna Nesland	10,—
O. Langeland	20,—
Halldor Heldal	20,—
Finn Hødnebø	15,—
E. Høyhilder	15,—
Per E. Vale	15,—
Aslak H. Ullern	10,—
G. Jenshus	15,—
Lars Sødal	40,—
Ottar Ytrehus	10,—
Otto Skaug	10,—
A. Skogheim	10,—
Nils Ausland	5,—
Halldis M. Vesaas	40,—
Ivar Hundvin	48,—
Olav Lovland	15,—
Birger Øverås	20,—
Reidar Aavik	30,—
Trygve Kråkevik	10,—
Hartvig Sætra	40,—
Sverre Sand	25,—
Jostein Kallset	10,—
John Huseby	10,—
Gudbrand Bækken	30,—
Astrid Lysberg	5,—
Erling Myklebust	40,—
Olav Tjørhom	15,—
I. O. Mauset	40,—
	773,—

Det eneste en uhildet iakttager kan se er at heilnorske former som **fram, snø, sju** og **tjue** later til å vinne stadig nytt terreng.

(Riksmålsmannen, cand. philol. Georges Abel i «Farmand».)

Rolf Stenersen:

Aksjer, Kunst, Kunstnere

År om anna kommer det ut ganske mange faglitterære bøker på godt radikalt bokmål. Vi kjenner alt til at professor Guterm Gjessing skriver alle sine bøker på et språk som ligger så nær opp til et samnorsk mål som overhode mulig innafor gjeldende rettskriving. En kan t.d. vise til boka «Kibbutz», som han gav ut på Pax forlag i 1967.

I 1969 kom nåværende stortingsmann Arne Kielland med ei bok med tittelen «Etter Biafra», på Tiden forlag. Språklig sett er den naturlig nok så radikal som en kan vente det av den første formannen i Landslaget for Språklig Samling. Han går ikke av vegen for ei varsom eksperimentering i samnorsk lei, ut over den offisielle bokmålsrettskrivinga.

I haust kom direktør Rolf Stenersen med ei særs leseverdig artikkelsamling, der han har tatt med en del gamle ting som ikke er utgitt i bokform før. Noe av dette stoffet er heilt fra 1930. Men det meste er skreve i fjor, og handler for en stor del om kunstnere Stenersen har møtt. Denne delen av boka vrimler av festlige skildringer av mange av våre fremste menn. I en annen bolk behandler forfatteren økonomiske spørsmål og greier også å gjøre dette emnet utrulig spennende og interessant for oss lekfolk.

Om språket i boka sier Rolf Stenersen i forordet:

«Språket i denne boka skifter med åra. Da det som står først i denne boka er skrevet sist, blir språket mer og mer dansknorsk etter hvert som en leser. Det vil dessverre glede de fleste. Folk klynger seg til det de er vant til. Jeg var glad i min mor jeg også, men ikke så glad at jeg har følt noen plikt til å verne om språket hennes. Tvert imot har jeg prøvd å nærme meg til det samnorske målet jeg trur vi driver mot. Språkutviklinga i Norge går fort. Etter tjuge-tretti år virker alt som er skrevet litt gammaldags. Det er tungt for ungdom i dag å lese Holberg og Wergeland, ja Ibsen med. Jeg har lenge vært opptatt med å prøve å gjette meg til det som kommer. Det får stå sin prøve når det gjelder språket også.»

I den delen av boka som er skreven i det siste gjennomfører Stenersen sine språklige intensjoner i fullt monn. Han nytter a-verb (rekna, likna, sakna, leda, anklaga osv.) og a-adjektiv (firkanta, såra, flintskalla, flerfarga, et jaga menske). (Ett sted går han noe langt: jeg kjente meg *tomsa.*) Ved substantiv nytter Stenersen a-form både på konkrete og abstrakte hokjønnsord (grava, stranda, sida, handa, verda, kirka mi, skrivinga mi, frigjøringa, inndelinga, styremakta, kjensla osv.) Hokjønnsartikkelen er med: ei lita bok, ei stund, ei eineste hytte, ei dør, ei bukt, ei mil, ei tid, ei landsulykke». I nøytrum fleirtall er a-endinga langt på veg gjennomført i einstavingsord og i sammensatte ord: åra, låra, talla, kvinnfolka, levekåra, trappetrinna, nummerskilta.

Diftongen *ei* er brukt i sterke verb (skreik, skreiv, dreiv, steig, reiv, blei, glei). (Derimot aldri *au,* som jo også ligger dårlig til rette for oslofolk.) Stenersen er glad i diftonger ellers og — feit, brei, leik, heile tida, hjelpelaus, arbeidslaus. (Litt meiningslaust virker *meningslaust!)* Vokalene er jamt over heilnorske. Vi finner tru, betrudd, utrulig, sjukdom (fullt så bra er ikke sjukesøstre), tjuvegods, trøtt, gløymt, veg, gammal, høg/høgre/høgst (til og med de kongelige høgheter!) Forfatteren bruker sjøl og sjølsagt, annleis og framleis, heim, namn og djupvatn-fisk.

Med omsyn til ordtilfanget prøver Rolf Stenersen bevisst å unngå ord med meir enn to stavinger, da han meiner slike ord høver dårlig inn i norsk språkrytme. Dette har han sikkert mye rett i. I samsvar med dette synet foretrekker Stenersen gravferd for begravelse, vørnad for ærbødighet, umeldt for uanmeldt, rettferd for rettferdighet, kjærleik for kjærlighet, medkjensle for medfølelse, første for begynnelsen, vansker for vanskeligheter, høve for anledning tevling for konkurranse, omvelt for omveltning, storleik for størrelse osv. Litt eksperimentering finner en også dømme på — reknskap for rekneskap, månten for måneden, morran for morgenen, kjøknet for kjøkkenet, penslen for penselen, merklig for merkelig,

Rolf Stenersen og Arnulf Øverland

Arnulfs kjærleik til språket smitta over på meg, slik at jeg fikk egne meninger, og vårt vennskap kjølna. Jeg endte med å si at han skreiv bedre norsk i sine vers enn i sin prosa.

menske for menneske, likvel for likevel, enkle for forenkle.

Ett enkelt sted nytter forfatteren partisippet *funni*. Direkte feil må en vel rekne det for når han skriver *ennå* mer og ei dør står *oppe*(!) Men når folk har skreve og sagt dette feil noen tiår til, blir det vel godkjent til slutt. Det er jo slik språket utvikler seg, ofte stikk i strid med grammatikk og logikk . . .

En merker seg at Rolf Stenersen legger an på å skrive et enkelt og lettfattelig språk, uten for mange kompliserende innskott og tillegg. Typisk for stilen hans er de mange korte hovedsetningene, prega av en tung-lett rytme. Blant de norskspesialistene han hevder han har lært mest av, nemner han også *Alf Hellevik*, formann i Norsk språknemnd. Hellevik har grunn til å føle seg stolt av denne eleven.

Magne Aksnes.

Et barn kan ligge blek og klar
og dele ut de ting han har.
Kan du med samme milde ro
gi fra deg kappe, stav og sko.

Det er fullkomment norsk,» sa jeg men når du skriver: «En erfaren flue betenker seg før den setter seg på sirup, så setter den seg.» Så er det såre morsomt, men ord som erfaren og betenker seg, det er ikke godt norsk. Det bryter med den tung-lette rytmen som preger norsk språk. Jeg hadde tatt til å telle språktall og ga meg til å lære min lærer at b, d og g er dansk og på veg ut, mens for hver år som går, blir det flere p'er, t'er og k'er. Dessuten er det for mye i i riksmålet, hele 16 %. E er også en gørr kjedelig lyd som ikke noen kan synge. Svensk er et vakkert språk. Der har de ofte a hvor vi har e. Vi må se å kvitte oss med hauger av e og få a inn. Du har selv tatt opp svenske ord. Du skriver tevling. Det er mye bedre enn konkurranse. Kort sagt, vi må ta oss av samnorsken, gjøre den så vakker og enkel som mulig. Legge det litt opp til svensk.»

«Syns du: Gata er sperra, lyder vakkert?»

«Ja,» sa jeg.

«Da er mitt arbeid med deg spilt. Vil du være med å undergrave mitt språk? Skal du være med å skyve fram Vika-målet? Du vet sjøl du ikke har språkøre og derfor har strøket på skolen i språk. Så teller du skrifttegn og finner at utviklingen har ført med seg noen færre b og d og noen flere p og t. Det visste vi alle. Det vi ikke visste, var at kjennskapet til dette var nok til å lede språkutviklingen mot Vikamålet. Landsmålet har jeg ikke noe imot. Det vet du godt. Vika-målet, det er nå det verste.»

«Det er folk flest i gata som lager språket,» sa jeg, «og de sier ikke at det klør i «benene» og at en må lukke «døren i hytten». Det må en være bergenser eller stril for å gjøre. Det er trist, men enda til og med du må finne deg i å bli oversatt. Det må vi alle. Du er sikkert en stor dikter, men oversatt til nytt norsk blir du. Bare versene dine kommer til å klare seg lenge. Ikke noe kan stoppe språkutviklingen. Du har valget mellom å hoppe med eller bli akterutseilt.»

«Takk for i kveld,» sa Arnulf, «og takk for alle dage.»

(Rolf Stenersen:
Aksjer, kunst, kunstnere.)

BLI MEDLEM!

☆

STØTT SPRÅKLIG SAMLING

☆

Skriv til adresse
postboks 636, Oslo
og be om nærmere
opplysninger.

Heglands Boktrykkeri, Flekkefjord